

เมดูซ่าต้องคำสาป : การสร้างสรรค์นาฏกรรมผสมวัฒนธรรม

CURSE OF MEDUSA: THE CREATION OF TRANSCULTURAL PERFORMANCE

ไอศูรย์ ทิพย์ประชาบาล¹ ขวัญแก้ว ประสานพานิช²
Aisoon Tipprachaban¹ Kwankeaw Prasanpanich²

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุดิบประสม นางเมดูซ่า (Medusa) เรื่องราวของเมดูซ่าสะท้อนค่านิยมสังคมและบรรทัดฐานต่าง ๆ ของชีวิตมนุษย์ที่มีการแบ่งแยกชนชั้น เพศ การถูกคุกคามการเอาเปรียบ โศกนาฏกรรมว่าเป็นปีศาจร้ายร้าย ทั้งที่เมดูซ่าเป็นเพียง "เหยื่อ" ซึ่งเป็นประเด็นหลักในการสร้างนาฏกรรมนี้ วิธีการศึกษารูปแบบการทดลองสร้างสรรค์ผลงานการแสดง โดยศึกษาหาข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์รายบุคคล เริ่มทำการทดลอง และสร้างสรรค์งานนาฏกรรมขึ้นตามลำดับ ผลการศึกษาที่สำคัญนำเสนอผลงานการสร้างสรรค์ เมดูซ่าต้องคำสาป ในรูปแบบนาฏกรรมผสมวัฒนธรรม กล่าวถึงที่มาของการต้องคำสาปของนางเมดูซ่า นัยสำคัญของการศึกษาแนวทางการสร้างสรรค์นาฏกรรมผสมวัฒนธรรม ชุด เมดูซ่าต้องคำสาป มีการนำโครงเรื่องมาจากตำนานปกรณัมของกรีก และมีการปรับเนื้อเรื่องให้กระชับ ใช้รูปแบบการดำเนินเรื่อง บทร้อง เพลง ที่แสดงสัญชาติมาประยุกต์ใช้ในการแสดง สรุปผลและแนวทางการศึกษาในอนาคต เป็นการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏกรรมขึ้นใหม่

คำสำคัญ: นาฏกรรม, ผสมวัฒนธรรม, เมดูซ่า

¹ นิสิตระดับปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย beyond2dayade@hotmail.com

¹ A master's degree student, Master of Arts program, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, beyond2dayade@hotmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Kwankaew.k@chula.ac.th

² Asst. Prof. Dr., Master of Arts program, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, Kwankaew.k@chula.ac.th

Receive 20/03/69, Revise 01/05/69, Accept 01/05/69

Abstract

Background and Objectives The story of Medusa is fascinating and quite reflective of various values, societies, and norms of human life, including class divisions, gender discrimination, and harassment from the opposite sex, outsiders, or even within the same sex. Even in today's world, no matter how much society changes, exploitation and judgment based solely on appearance often persist. This story is therefore worth discussing, highlighting the victimism and labeling of Medusa as an evil monster, when in fact she was merely a "victim" of both those who disliked and those who were infatuated with her. **Methods:** The experimental approach to creating the performance involved gathering information from documents and conducting individual interviews, then experimenting and sequentially creating the dramatic work. **Key Findings** This presentation of "Medusa's Curse" is a blend of cultural and dramatic elements, presented in a theatrical format. It features newly designed elements and explores the origins of Medusa's curse. **Implications of the Study** The creative approach to the blended cultural performance, "Medusa's Curse," draws its plot from Greek mythology, adapting the storyline for brevity. It utilizes storytelling techniques, lyrics, and songs that reflect its performance. **Conclusion and Future Research** It is a creation of a new theatrical work.

Keywords: Drama, Cross-cultural (mixed cultures), Medusa

1. บทนำ

การสร้างสรรคงานนาฏศิลป์จากวรรณกรรม เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมานาน เพราะเป็นการเปลี่ยนงานวรรณกรรมที่เป็น “นามธรรม” ที่ต้องจินตนาการถึงความคิดและความรู้สึกมาเป็นงานนาฏศิลป์ที่มีลักษณะการนำเสนอแบบ “รูปธรรม” ที่สามารถรับรู้ได้ทาง รูป รส เสียง ง่ายต่อการสื่อสารสามารถเห็นภาพเหล่านั้นได้จริงไม่ว่าจะเป็น ตัวละคร สถานที่ รวมถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในวรรณกรรม เมื่อถูกถ่ายทอดผ่านงานนาฏศิลป์จะทำให้ผู้ชมที่เห็นภาพเหล่านั้นอย่างชัดเจน

ทั้งนี้ความสมจริงต่าง ๆ อาจต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ในการนำเสนอเช่นกัน เพราะวรรณกรรมบางเรื่องอาจจะเป็นวรรณกรรมที่แสดงอิทธิปาฏิหาริย์เกินกว่างานนาฏศิลป์จะถ่ายทอดได้ จึงเป็นหน้าที่ของผู้ชมที่จะต้องใช้จินตนาการในการรับชมการแสดง ปัจจุบันนาฏศิลป์มีการนำวรรณกรรมมาทำการแสดงถ่ายทอดออกสู่สาธารณชนมากมาย ซึ่งมีที่มาจากหลากหลายทั้งวรรณกรรมในชาติและต่างเชื้อชาติ มีทั้งเค้าโครงเรื่องเดิมที่ปรากฏอยู่แล้วและแต่งขึ้นใหม่

ทั้งเรื่องราวที่เป็นบทพระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์ จนถึงบทประพันธ์วรรณกรรมพื้นบ้านรวมถึงตำนานต่าง ๆ ที่มีการเล่าขานสืบเนื่องกันมาอย่างยาวนาน

วรรณกรรมต่างชาติที่มีอิทธิพลต่อวรรณกรรมไทย อาจมีที่มาจากหลากหลายแห่ง เช่น ทางฝั่งตะวันออกและตะวันตก แต่ในประเทศไทยนั้นโดยส่วนใหญ่อาจจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ 1. การนำเค้าโครงเรื่องเดิมแล้วแต่งเพิ่มเติมทำให้เกิดความสมบูรณ์เช่น รามเกียรติ์ อิเหนา ราชอิศรา เป็นต้น 2. การยกเรื่องราวเหล่านั้นมาทั้งหมดแล้วแปลเป็นภาษาไทย เช่น สามก๊ก วรรณกรรมตะวันตกที่ปรากฏเป็นงานนาฏศิลป์ ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย เช่น เรื่องวิวาทพระสมุทรและเฮเลน แห่งทรอยฯ ซึ่งถูกนำเสนอในรูปแบบละครสังคีต การนำเทพปกรณัมของชนชาติกรีกมานำเสนอ การแสดงแบบนาฏศิลป์ไทยจึงเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจและท้าทายต่อผู้สร้างงานวรรณกรรมของตะวันตกที่แผ่ขยายเข้ามาสู่เอเชีย โดยส่วนใหญ่มักจะเป็นเรื่องราวของ เทพเจ้า พระเจ้า วีรบุรุษ กษัตริย์ รวมถึงบุคคลสำคัญ ที่ถูกบันทึกไว้เพื่อเป็นตำนาน หรือนิทานสำหรับเล่าขาน โดยจะสอดคล้องกับความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชาติตะวันตก เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและการใช้ชีวิตในเรื่องของการกระทำและผลของการกระทำ ทั้งนี้ยังสร้างความเชื่อบางอย่างในสังคมชาวตะวันตก เช่น การแข่งขันกีฬาโอลิมปิกเพื่อสรรเสริญเทพีอะธีน่า (Athena) การบูชาเทพโพไซดอน (Poseidon) ก่อนการเดินทาง เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าชาวตะวันตกให้ความสำคัญกับเทพเจ้าเป็นอย่างมากทั้งยังสะท้อนออกมาในรูปแบบ สถาปัตยกรรม วรรณกรรม จิตรกรรมนาฏกรรม ต่าง ๆ มากมาย

ปกรณัม คำนี้มาจากภาษาบาลีว่า ปกรณ (อ่านว่า ปะ-กะ-ระ ช-นะ) หรือคำสันสกฤตว่า ปกรณ (อ่านว่า ประ-กะ-ระ-นัม) แปลว่า เรื่องที่แต่งหรือเขียนขึ้นในภาษาไทย ปกรณมีความหมายว่า หนังสือรวมเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งไว้ คำว่า เทพปกรณัม หรือ เทวปกรณัม เป็นคำที่ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า mythology. ส่วนหนังสือที่รวมปกรณัมหลายปกรณัมไว้ เรียกว่า ประชุมปกรณัม

เทพปกรณัมหรือเทวปกรณัม คือ ตำนานเรื่องเล่า หรือนิทานที่มนุษย์มีการเล่าสู่ฟังจากรุ่นสู่รุ่นมาอย่างยาวนานส่วนมากจะเป็นการอธิบายการกำเนิดโลก จักรวาล มนุษย์ สัตว์และปรากฏการณ์ต่างๆ ทางธรรมชาติ โดยเฉพาะเทพปกรณัมกรีกที่เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในตะวันตกและแพร่ขยายความนิยมมาถึงทุกทวีปของโลก มีเทพเจ้าที่มีความสำคัญมีอยู่ 3 องค์ ได้แก่ ซูส (Zeus) เทพเจ้าแห่งท้องฟ้า และราชาแห่งทวยเทพโพไซดอน (Poseidon) เทพเจ้าแห่งท้องทะเลและแอรีส (Ares) เทพเจ้าแห่งสงคราม นอกจากนี้มีเทพีฝ่ายหญิงที่มีความสำคัญ เช่น เฮรา (Hera) เทพีแห่งสตรี อะธีน่า (Athena) เทพีแห่งยุทธศาสตร์และสติปัญญา อะโฟรไดท์ (Aphrodite) เทพีแห่งความรัก เป็นต้น นอกจากนี้ยังปรากฏเทพสำคัญอีกมากมาย รวมถึงอสูร นางไม้ ปีศาจ สรรพสัตว์ และมนุษย์ ปรากฏอยู่ในปกรณัมกรีก อีกด้วย

นางเมดูซ่า (Medusa) ตามตำนานปกรณัมกรีก คือ ผู้หญิงที่มีหน้าตาสวยงามสาวที่มีผมเป็นงู ความน่ากลัวของเมดูซ่าถูกเล่าขานกันมาว่า หากมีใครจ้องมองที่ตาของเธอ บุคคลผู้นั้นจะกลายเป็นหิน แต่แท้ที่จริงแล้วก่อนหน้านั้นเมดูซ่า คือ หญิงสาวธรรมดา ประวัติความเป็นมาของเมดูซ่า กล่าวไว้ว่า เธอเป็นหนึ่งในลูกสาวสามคนของเทพีเมติส (Metis) เจ้าแห่งสติปัญญาและสามารถแปลงกายเป็น สิ่งต่าง ๆ ได้มากมาย เดิมทีแล้ว ลูกทั้งสามรวมถึงเมดูซาล้วนมีใบหน้าที่สวยงามทุกคน แต่เมื่อวันหนึ่ง เมื่อเมติสถูกเทพซุส (Zeus) ชื่นใจรั้งแค้น และกลืนกินลงท้องไป โดยซุสหวังที่จะได้ใช้สติปัญญาและ ความสามารถในการแปลงร่างของเมติสมาเพิ่มพลังตนเอง ซึ่งการมีพลังดังกล่าวย่อมทำให้ซุสกลายเป็น เทพผู้ยิ่งใหญ่และหาใครเทียบฝีมือได้ เทพีธิดาอะธีน่า (Athena) ได้ถือกำเนิดขึ้น ซึ่งนางกำเนิดมา จากการพลังอำนาจของเมติสที่ล้นทะลักออกมาจากหน้าผากของเทพซุส เมื่อเธอได้เกิดก็เติบโตขึ้น พร้อมกับความสามารถทางสติปัญญาเหมือนอย่างเมติสผู้เป็นแม่ และอะธีน่าก็รับเมดูซ่าเป็นพี่น้อง ร่วมสายเลือดของแม่ด้วย ซึ่งจากเรื่องราวดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเมดูซ่ามีศักดิ์เป็นพี่สาวของอะธีน่า แม้ว่า เมดูซ่าจะกลายเป็นศัตรูคนสำคัญของอะธีน่าในเวลาต่อมา เมื่อเมดูซ่าเติบโตใหญ่ เธอก็กลายเป็นสาวงามที่มี ชายมากมายหมายปองหลงรัก ด้วยเหตุนี้อาจทำให้เทพีอะธีน่า เกิดความริษยาในจิตใจที่มีต่อเมดูซ่า แม้ว่าเมดูซ่าจะมีความศรัทธาบูชาเทพีอะธีน่าเป็นอย่างมาก วันหนึ่งเมดูซ่าได้เดินทางไปบูชาเทพี อะธีน่ายังวิหารของเธอ และที่นั่นเมดูซ่าก็ได้พบกับเทพโพไซดอน (Poseidon) ซึ่งเห็นว่าเมดูซ่า มีหน้าตาที่สวยงามเป็นอย่างมาก จึงเกิดการหลงรักและต้องการจะครอบครองมาเป็นสมบัติของตน เทพโพไซดอนจึงชื่นใจเมดูซ่า เมื่ออะธีน่าเห็นดังนั้นก็ได้ทิ้งใส่ความเมดูซ่าว่า ได้กระทำการลบหลู่ ตนเองในวิหารศักดิ์สิทธิ์ จากนั้นจึงสาปเมดูซ่าให้กลายเป็นอสุรกายที่มีหน้าตาน่าเกลียดน่าชัง คำสาป นั้นทำให้ผมของเมดูซ่าที่เคยสวยงามกลายเป็นงู นางเมดูซ่าเกิดความอับอายจึงหลบหนีไปอยู่หมุ่ที่ ห้างไกล เพื่อไม่ให้บุคคลใดได้มาพบเห็นตนในร่างนี้ สุดท้ายในเวลาต่อมาเมดูซ่าก็ต้องจบชีวิตลงด้วย การถูกตัดศีรษะจนขาดของเพอร์ซิอุส (Perseus) บุตรของเทพซุสกับหญิงสาวมนุษย์ชื่อนางแดดาอี ผู้ได้รับความช่วยเหลือจากเทพีอะธีน่าและเทพอื่นอีกมากมาย และศีรษะของนางเมดูซ่าไปเป็น เครื่องประดับบนโล่ของเทพีอะธีน่า

จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจตัวละคร เมดูซ่า เป็นอย่างมาก เพราะเป็น ตัวละครที่น่าสยดสยองโดนกดขี่ข่มเหงเหยียดหยาม ทั้งนี้จากเรื่องราวทั้งหมดนางเมดูซ่าสะท้อนความจริง ในสังคม กล่าวคือนางดูซ่าที่คนส่วนใหญ่เข้าใจว่าเป็นอสุรกายที่ทำร้ายผู้คนใครมองจ้องตาก็มักจะ กลายเป็นหิน แต่ไม่มีใครรู้ถึงประวัติและความเป็นมาว่าทำไมนางเมดูซ่าถึงต้องประสบชะตากรรม เช่นนี้ เช่นเดียวกันกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันมักสนใจแต่สิ่งที่เห็นและตัดสินผู้อื่นจากการ กระทำโดยไม่คำนึงถึงเหตุและผลให้รอบคอบ

นางเมดูซ่าต้องเปลี่ยนตัวเองเป็นผู้กระทำเพื่อความอยู่รอด อสุรกายที่ดูร้าย สंहารคนนั้น ทำไปเพียงเพื่อป้องกันตัวเองให้รอดพ้นจากความตาย ถูกกล่าวขานว่าน่ากลัวน่าเกรงขาม

แต่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับนางเมดูซ่าก่อนหน้านี้กลับไม่ค่อยมีการกล่าวถึงหรือให้ความสนใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการนำเสนอให้สาธารณะได้เข้าใจนางเมดูซ่ามากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 1 นางเมดูซ่า

ที่มา: <https://www.mahamongkol.com/m/tag.php?id=200>

เรื่องราวของเมดูซ่าสะท้อนค่านิยม สังคม หรือบรรทัดฐานต่าง ๆ ของชีวิตมนุษย์ที่ต่างมีการแบ่งแยกชนชั้น เพศ การถูกคุกคามจากเพศตรงข้าม บุคคลภายนอกหรือแม้กระทั่งจากเพศเดียวกัน โดยในปัจจุบันที่ไม่ว่าสังคมจะเปลี่ยนไป แต่สุดท้ายก็มักจะมีการเอาเปรียบ การตราหน้าตัดสินคนเพียงภายนอก เรื่องราวนี้จึงเป็นเรื่องที่หยิบยกขึ้นมากล่าวถึง ผู้ถูกกระทำและยังโดนตราหน้าว่าเป็นปีศาจร้าย ทั้งที่เมดูซ่าเป็นเพียง "เหยื่อ" ของคนที่ไม่ชอบและจากคนที่หลงใหลเมดูซ่าเท่านั้น ในประวัติศาสตร์โบราณอาจมองว่าเพศหญิงเป็นเพศที่ด้อยกว่าชายและต้องยกย่องเพียงหญิงบริสุทธิ์ซึ่งปัจจุบันแทบเป็นไปไม่ได้เลย เพราะมนุษย์มีการสืบเผ่าพันธุ์และสุดท้าย เพศหญิงก็ต้องเป็นเพศที่ต้องเสียบริสุทธิ์ เพื่อที่จะดำรงเผ่าพันธุ์ต่อไป

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงอยากนำเสนอเรื่องราวของนางเมดูซ่าผ่านผลงานสร้างสรรค์ชุด เมดูซ่าต้องคำสาป: นาฏกรรมผสมวัฒนธรรม เป็นละครที่แสดงตามลักษณะเชื้อชาติ โดยเรื่องที่น่าสนใจมักเป็นเรื่องราวจากพงศาวดารจากชาติต่าง ๆ มีการแต่งกาย ทำท่า สำเนียง เจรจาและทำนองเพลงตามชาตินั้น ๆ

ทฤษฎีในการสร้างสรรค์การแสดงนาฏกรรม

ผู้วิจัยใช้แนวคิดจากการศึกษาหนังสือหนังสือ Transcultural Performance: Negotiating Globalized Indigenous Identities โดย Michele Back ซึ่งตีพิมพ์ช่วงปี 2015 (พิมพ์โดย Palgrave Macmillan / Springer) มีสาระสำคัญว่า การแสดงออกทางวัฒนธรรม (ทั้งคำพูด ศิลปะ ภาษา หรือการสื่อสารออนไลน์) เป็นพื้นที่ที่ชนพื้นเมืองใช้ “ต่อรอง” ตัวตนในโลกสมัยใหม่ พวกเขาไม่เพียงแค่ “รักษา” วัฒนธรรมเดิม แต่ยัง “สร้างสรรค์” วัฒนธรรมใหม่ที่สะท้อนการมีอยู่ของพวกเขาในโลกาภิวัตน์

ข้อควรคำนึง 5 ประการในการสร้างหรือออกแบบการแสดง (performance) ที่เป็น Transcultural performance หมายถึง การแสดงที่เกิดจากการพบกันและต่อรองกันของหลายวัฒนธรรม ดังนี้

1. เข้าใจ “บริบทวัฒนธรรม” (Cultural Context) สิ่งที่ต้องคำนึงต้อง เข้าใจรากทางวัฒนธรรมของแต่ละฝ่ายที่เข้ามาเกี่ยวข้องในการแสดง เช่น เพลง พิธีกรรม ภาษา เครื่องแต่งกาย ฯลฯ
  2. ภาษาเป็นแกนของการแสดง สิ่งที่ต้องคำนึงการเลือกใช้ ภาษา หรือสำเนียง หรือคำพูด คือ “การแสดงตัวตน” (performing identity) การผสมภาษา (code-switching) ระหว่างสองภาษาในเวทีเดียวกัน สามารถแสดง “อัตลักษณ์คู่” (dual identity) ได้ให้ความสำคัญกับเสียง การออกเสียง การแปล และความหมายเชิงอารมณ์ของภาษา เพราะมันสะท้อนอำนาจและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม
  3. “การต่อรองอัตลักษณ์” (Negotiation of Identity) สิ่งที่ต้องคำนึงไม่ต้องพยายาม “กลบ” ความแตกต่างทางวัฒนธรรม แต่ควรแสดงให้เห็นการปะทะและการต่อรอง ระหว่างมันให้พื้นที่แก่ผู้แสดงแต่ละคนในการ “เลือก” ที่จะนำเสนอความเป็นตัวเองในรูปแบบใด ใช้วิธีแสดง เช่น การพูด การเคลื่อนไหว ดนตรี หรือภาพ
  4. สร้างพื้นที่ “ร่วม” ระหว่างผู้แสดงและผู้ชม สิ่งที่ต้องคำนึงการแสดงควร เชิญชวนให้ผู้ชมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้และการตีความวัฒนธรรมให้ผู้ชมได้ “รู้สึกถึงความต่าง” และ “เข้าใจการอยู่ร่วม” มากกว่าการถูกสอนหรือบอกอาจใช้เทคนิค interactive performance / participatory theatre เปิดโอกาสให้ศึกษาสองทาง
  5. เคารพและร่วมสร้าง (Ethical & Collaborative Practice) สิ่งที่ต้องคำนึงทำงานร่วมกับชุมชนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมจริง ๆ ไม่ใช่เพียงการศึกษาแล้วนำไปใช้ให้เครดิตและผลประโยชน์กลับสู่ชุมชนเปิดพื้นที่ให้เสียงของพวกเขาปรากฏอย่างแท้จริงการแสดงแบบข้ามวัฒนธรรมที่ดีควร สร้างความเข้าใจและความเท่าเทียม มากกว่าการใช้วัฒนธรรมเพื่อความบันเทิง
- สรุปได้ว่า การแสดงข้ามวัฒนธรรมที่แท้จริงต้องตั้งอยู่บน “การเข้าใจและเคารพ” ไม่ใช่การผสมเพื่อความแปลกตา “Transcultural Performance” ไม่ใช่การหลอมรวมวัฒนธรรมให้เป็นหนึ่งเดียวแต่เป็น “พื้นที่กลาง” ที่จะนำเสนอผลงานการแสดงอย่างไรให้มีความลงตัวของทั้งสองวัฒนธรรม

นอกจากนี้ได้นำรูปแบบการแสดงละครพื้นทางมีลักษณะสำคัญดังนี้คือ เนื้อเรื่องมักเกี่ยวกับตัวละครชาติต่าง ๆ การแต่งกายเป็นตามเชื้อชาติ ตัวละครที่เป็นเชื้อชาติไทยแต่งกายแบบเครื่องน้อย ไม่ใช่ยืนเครื่องแบบละครในหรือละครนอก ภาษาท่ามีทั้งท่ารำและท่าทางธรรมดาในชีวิตประจำวัน ถ้าเป็นตัวละครเชื้อชาติต่าง ๆ จะใช้ลีลาท่ารำเลียนแบบชาตินั้น ๆ ดนตรีใช้ วงปี่พาทย์เครื่องห้า และ

เพิ่มเครื่องดนตรีประกอบสำเนียงชาติต่าง ๆ เพลงร้องและเพลงบรรเลงประกอบการแสดง มีท่วงทำนองตามเชื้อชาติ ผู้แสดงพูดด้วยสำเนียงตามเชื้อชาติ มาเป็นต้นแบบในการสร้างงานวิจัยนี้

หลักการสร้างงานสร้างสรรค์ในหนังสือหลักการแสดงนาฏยปริทัศน์ ของ สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547) กล่าวถึงองค์ประกอบของทฤษฎีทัศนศิลป์ และวิธีนำองค์ประกอบต่าง ๆ มาทำให้เกิดความงามความหมายและขั้นตอนของนาฏยประดิษฐ์ซึ่งมีการทำงานเป็นขั้น ขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับนาฏยประดิษฐ์

นอกจากนี้ยังมีประเด็นของทฤษฎีเพอติกา โดย อริส โตเติล เป็นทฤษฎีของชาวตะวันตกแพร่มาสู่โลกตะวันออก กล่าวถึงองค์ประกอบของโศกนาฏกรรม 6 ส่วน ที่ผู้วิจัยนำมามีส่วนประกอบสร้างได้แก่

1. โครงเรื่อง 2. ตัวละคร 3. ความคิด 4. คำพูด 5. เพลง 6. ความตระการตา

ผู้วิจัยนำหลักการสร้างนาฏยประดิษฐ์มาใช้ในการสร้างสรรค์ ในการออกแบบ การแสดง ทั้งในเรื่องของการจัดทำบทและการออกแบบรูปแบบการแสดง รวมถึงหลักการสร้างนาฏยประดิษฐ์ 7 ขั้นตอน ของศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ด้วย ดังนี้

1. การกำหนดแนวคิด (design conception)
2. การออกแบบร่าง (design exploration)
3. การพัฒนาแบบ (design development)
4. การประกอบสร้าง (design construction)
5. การเก็บรายละเอียด (design refinement)
6. การนำเสนอผลงาน (design presentation)
7. การประเมินผล (design evaluation)

ผู้วิจัยนำหลักการสร้างนาฏยประดิษฐ์มาใช้ในการสร้างสรรค์ ในการออกแบบการแสดง การจัดทำบทและการออกแบบรูปแบบการแสดง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสร้างสรรค์นาฏกรรมผสมวัฒนธรรม เมดูซ่าต้องคำสาป

3. ขอบเขตของการวิจัย

1. เพื่อสร้างสรรค์การแสดงนาฏกรรมผสมวัฒนธรรม เมดูซ่าต้องคำสาป
2. ระยะเวลางานวิจัย
  - ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล กันยายน 2567-กรกฎาคม 2568
  - สร้างสรรค์นำเสนอผลงาน สิงหาคม 2567-มีนาคม 2569

3. จำนวนนักแสดงที่ใช้ในการวิจัย

- 8 คน

4. วันเวลาที่จัดแสดง

- 18 เมษายน 2569

4. วิธีดำเนินการวิจัย

1. สืบหาข้อมูลโดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนาฏกรรมผสมวัฒนธรรม และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้เกี่ยวกับนาฏกรรมผสมวัฒนธรรมที่เคยปรากฏในการแสดงของนาฏกรรมไทย

2. ศึกษาวรรณกรรมจากหนังสือ งานวิจัยและแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนางเมดูซ่า ซึ่งเป็นตำนานเทพปกรณัมกรีก

3. กำหนดแนวคิดการวิจัย ในการสร้างสรรค์การแสดง

4. นำข้อมูลที่ได้มาทดลองสร้างสรรค์

5. ทดลองนำเสนอผลงานการสร้างสรรค์ด้านนาฏศิลป์

6. รวบรวมความคิดเห็นหลังจากนำเสนอผลงานสร้างสรรค์

7. วิเคราะห์ ประมวลผลและปรับแก้ไข

8. เรียบเรียง สรุป และดำเนินการวิจัย พร้อมนำเสนอการวิจัย

5. ประโยชน์ของการวิจัย

1. ผลงานการสร้างสรรค์นาฏกรรมผสมวัฒนธรรม เมดูซ่าต้องคำสาป

2. เกิดองค์ความรู้ใหม่ผ่านการแสดงผลงานการสร้างสรรค์นาฏกรรมผสมวัฒนธรรม เมดูซ่าต้องคำสาป ที่เป็นประโยชน์ให้กับผู้ที่มีความสนใจที่จะศึกษาและผู้สร้างสรรค้งานการละครสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดในอนาคตได้

6. ขั้นตอนการวิจัย

6.1 การกำหนดแนวคิด

ผู้วิจัยกำหนดแนวทางการวิจัยด้วยการศึกษาข้อมูลและแรงบันดาลใจ ตามขอบเขตของการวิจัยเพื่อแนวคิดพื้นฐานในการออกแบบองค์ประกอบการแสดงนาฏกรรมผสมวัฒนธรรม และเผยแพร่การแสดงได้ดังนี้

6.1.1 ศึกษาหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนางเมดูซ่า จากหนังสือ เอกสารที่เกี่ยวข้องบทความสื่อภาพยนตร์

6.1.2 ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างงาน

- แนวคิดทฤษฎี Transcultural Performance

- การออกแบบงานสร้างสรรค์งานนาฏกรรมของไทย การสร้างองค์ประกอบของการแสดง และการกำหนดแนวคิด

- ทฤษฎีองค์ประกอบศิลป์

- ทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1.3 สร้างความตระหนักรู้ให้คนรุ่นใหม่ได้เห็นถึงการละเมิดสิทธิ และเป็นแนวทางการใช้ชีวิตในสังคมปัจจุบัน

6.1.4 สร้างสรรค์นาฏกรรมผสมวัฒนธรรมเมดูซ่าต้องคำสาป

6.2 การออกแบบตัวละคร

ผู้วิจัยสร้างตัวละครและคัดเลือกนักแสดงโดยมีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่

1. ลักษณะภายนอก คือ รูปร่าง หน้าตา การพูด น้ำเสียง

2. ลักษณะนิสัย คือ นิสัยส่วนตัวสามารถเข้าถึงตัวละครได้

3. สถานะทางสังคม คือ อาชีพปัจจุบันที่สามารถเข้าใจตัวละครได้

คัดเลือกนักแสดงที่เหมาะสมกับบทบาททั้งลักษณะภายนอก วิธีการแสดงวิธีการรำ และลักษณะนิสัยส่วนตัว โดยผู้แสดงล้วนเป็นผู้ที่มีความสามารถด้านการละครแบบไทย ในส่วนของตัวละครหลักและตัวประกอบประกอบอื่น ๆ ผู้วิจัยได้รวบรวมบุคลากรที่มีความพร้อมของสำนักการสังคีตกรมศิลปากร เพื่อให้ง่ายต่อการนัดหมายและการซ้อม

ในการแสดงครั้งนี้มีตัวละครทั้งหมดดังนี้ นางเมดูซ่าหญิงสาว นางเมดูซ่าสุรกาย เทพไฟไซดอน เทพีอาธีน่า นางเทเวทาสี

6.3 การประพันธ์บทละคร

ในการประพันธ์บทละคร ผู้วิจัยนำองค์ประกอบจากการแสดงโขนและละครไทย มาปรับใช้โดยการเลือกคำประพันธ์ในบทละครประเภท "กลอนบทละคร" สลับกับการ "เจรจา" ตลอดทั้งเรื่อง มีการปรับชื่อตัวละครให้สัมผัสคำกลอนและออกเสียงตามวิธีการขับร้องและเจรจาได้อย่างเหมาะสม

บรรจุเพลงร้อง เพลงบรรเลง ตามอารมณ์ในเนื้อเรื่อง โดยบางช่วงบรรจุเป็นเพลงบรรเลงทำนองเพลงร้อง ตามอาภักิริยาตัวละครตามประเพณีนิยมในปัจจุบัน บางช่วงบรรจุเพลงเบ็ดเตล็ดสำเนียงตามสัญชาติไม่ตรงกับความหมายเพลงที่บัญญัติไว้ เน้นการแสดงท่าทางอารมณ์ของผู้แสดง เพื่อความเหมาะสมและสมบูรณ์ในการแสดง เช่น

... เวรเอ๋ย เวรกรรม ของข้า

ถึงตอนนี้ ยังไม่หาย แคลงใจ

หนึ่งนั้นทำ ย่ำยี ปี่ปัน

อีกหนึ่ง ทั้งจรัก รัก และรักดี

ความดี ที่เคยทำ ไม่นำหนูน

เคยทำมา แต่ครั้ง หนไหน

ว่าทำผิด สิ่งใด ใครบอกที

มาปล้น พรหมจรรย์ ศักดิ์ศรี

ก็สาปสรร เป็นงูผี ปีศาจไป

มีมิคุณ ประโยชน์ หรือไฉน

ต่อจากนี้ จะบ้ายหน้า ไปทิศใด
 ราวปลาง ทางเห็น อ่างน้ำ
 พอก้มลง เห็นตน ในเงานั้น

จนใจ เหลือที่ จะรำพัน
 แล้วคลานค้ำ ด้วยกระหาย เร่งผายผัน
 ตะโกนก้อง ร้องลั่น สลบไป...

ไอศูรย์ ทิพย์ประชาบาล ประพันธ์

เสาวณิต วิงวอน ตรวจ

จากบทประพันธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความทุกข์ทรมานแสนสาหัสของนางเมดูซ่าที่ต้องประสบชะตากรรมที่ตัวเองไม่ได้เป็นคนก่อขึ้น ทำให้นางต้องกลายเป็นอสูรกายโดยที่ไม่มีสิทธิเลือก บทละครนี้ ผู้วิจัยได้ทำประพันธ์บทขึ้นเอง โดยมีหลักการแต่งตามโครงเรื่องและใช้ลักษณะของกลอนสุภาพ ตามแบบฉบับของบทละครไทย

6.4 การออกแบบเครื่องแต่งกาย

ผู้วิจัยได้แรงบันดาลใจในการออกแบบเครื่องแต่งกายทั้งภาพยนตร์ ภาพจิตรกรรม ประติมากรรม โดยผู้วิจัยเริ่มจากร่างแบบเครื่องแต่งกายขึ้นหลากหลายรูปแบบเพื่อค้นหารูปแบบที่เหมาะสมที่สุด โดยคำนึงถึงรูปแบบการแสดง ภาพบนเวที การสวมใส่ในการแสดงโดยแบ่งกลุ่มเครื่องแต่งกายเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

1. เครื่องสวมศีรษะและประดับศีรษะ
2. เครื่องนุ่งห่ม
3. เครื่องประดับ

โดยผ่านกระบวนการทดลองและปรับแก้ไขให้เกิดความสวยงามสมกับสถานะตัวละครต่าง ๆ และเหมาะสมกับการแสดง โดยมีกระบวนการพัฒนาดังนี้

1. กำหนดแนวคิดให้เครื่องแต่งกายเป็นไปในแนวทางใด
2. ร่างแบบ โดยการเขียนภาพตัวอย่างโดยสังเขป
3. สร้างแบบร่าง โดยการทดลองจับผ้า หรือตัดเย็บ
4. สร้างแบบเสมือนจริง โดยการสร้างชุดขนาดจริง ด้วยวัสดุจริง และทดลองสวมใส่

ประกอบการเคลื่อนไหวจริง

5. ปรับแก้ไข เพื่อให้เกิดความเหมาะสมสวยงาม

ผลลัพธ์ในการสร้างเครื่องแต่งกายประเมินจากความคิดเห็นของผู้ชม ผู้สวมใส่ และผู้วิจัยว่าสมควรปรับแก้ไขในส่วนให้เป็นไปในแนวทางใดบ้าง

ขั้นตอนการร่างแบบ ผู้วิจัยกำหนดลักษณะเครื่องแต่งกายไว้เป็นรูปแบบกว้าง ๆ คือเครื่องแต่งกายตัวละครฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย โดยเครื่องแต่งกายจะถูกออกแบบตามฐานันดรของตัวละคร เช่น มหาเทพ เทพี และหญิงสามัญชนของกรีก โดยยึดแรงบันดาลใจของวัฒนธรรมกรีก

เป็นหลัก และผสมผสานกับศิลปะไทยเล็กน้อยเพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของงาน และแยกเป็นเครื่องแต่งกายเฉพาะตัวละครแต่ละตัวละครโดยละเอียดในกระบวนการต่อไป

โดยเมื่อเขียนภาพร่างเครื่องแต่งกายแล้ว ได้ทดลองสร้างเครื่องแต่งกายขึ้นเพื่อใช้ในการแสดงผลงานนาฏยประดิษฐ์ของผู้วิจัยจากแนวความคิดมาจากการแสดงละครเรื่องนี้ เมื่อออกแบบเสร็จสิ้นมีการสร้างแบบทดลองในการตัดเย็บและสวมใส่ เพื่อให้รับรู้ถึงปัญหาและนำไปปรับแก้เพื่อนำไปสู่การตัดเย็บเป็นชุดที่ใช้ในการแสดงจริง

ภาพที่ 2 เพอร์ซีอุสปราบเมดูซ่าจิตรกรรมฝาผนัง โดย Baldassare Peruzzi ต้นศตวรรษที่ 16
ที่มา: ทวยเทพ และตำนานสัตว์ประหลาดกรีก-โรมัน DR.KNOW 2557

ตัวอย่างการออกแบบเครื่องแต่งกายนางเมดูซ่า

ภาพที่ 3 เครื่องแต่งกายของนางเมดูซ่า แบบร่าง และแบบสมบูรณ์
ที่มา: ผู้วิจัย

จากภาพส่วนศีรษะมีการออกแบบทำขึ้นใหม่เพื่อสื่อถึงนางเมดูซ่าในแบบที่บุคคลทั่วไปเข้าใจ ส่วนอกมีการนุ่งผ้าแบบเคียนอกหรือคาคอก ส่วนล่างมีการจับจีบหน้านางแบบลำลอง และมีการประดับผ้าตกแต่งที่ลายลักษณะเหมือนเกล็ดงู การออกแบบเครื่องแต่งจะคำนึงโครงเรื่องและอารมณ์ของตัวละครที่มาจากตะวันตก และนำการนุ่งแบบไทยในสัดส่วนที่พอเหมาะในการสร้างสรรค์

6.6 การออกแบบดนตรีประกอบการแสดง

การแสดงนาฏกรรมผสมวัฒนธรรม เมดูซ่าต้องคำสาปนี้ จะให้วงดนตรีป๊อปปี้ที่มีลักษณะคล้ายป๊อปปี้ดิกดาบราร์ คือการใช้เพลงที่บ่งบอกสัญชาติเช่น เพลงสำเนียงฝั่ง และสำเนียงแขก เป็นต้น เพลงสำเนียงฝั่งเช่นเพลง วิลันดาโอต วิลันดาตัด ฝรั่งเศสแท้ ฝรั่งเศสควง โยสลัม เป็นต้น เพลงสำเนียงแขกเช่นเพลงแขกลพบุรี แขกบรเทศ แขกตอยหม้อ เหล่านี้แสดงอัตลักษณ์ของละครแบบการนำสัญชาติของต่างประเทศมานำเสนอของไทย ประกอบการผสมเทคโนโลยีในการใช้เสียงธรรมชาติ เสียงสากล แสง สี ตามบทละคร

6.7 ออกแบบกระบวนท่ารำ

กระบวนท่าในการแสดงละครเรื่องนี้ถูกประดิษฐ์เรียงเรียงขึ้นตามบทละครโดยผสมลักษณะท่ารำตัวละครจากต้นแบบตัวละครพระ-นาง ที่มีแบบแผนมาจากการแสดงละครพันทางที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตกในละครไทย แบ่งตัวละครเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. ตัวละครฝ่ายหญิง 2. ตัวละครฝ่ายชาย

ผู้วิจัยกำหนดให้ตัวละครแบ่งกระบวนท่าตามลักษณะนิสัยและสถานการณ์ ในเรื่องเป็นประเภทย่อย ๆ ได้แก่

1. กระบวนท่าที่สื่อถึงสง่างาม ทั้งแบบสตรี และแบบบุรุษ
2. กระบวนท่าที่สื่ออ่อนหวาน ของสาวสามัญชน
3. กระบวนท่าที่สื่อถึงอารมณ์รัก ถวิลหา อยากครอบครองของบุรุษและการไม่ยินยอมแต่ต้องจำยอมของสตรี
4. กระบวนท่าที่สื่อถึงแสดงความเศร้า เจ็บปวด และโกรธแค้น

โดยผู้วิจัยทดลองใช้ประเภทท่ารำจากตัวละครที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกในนาฏศิลป์ไทย มาปรับใช้กับกระบวนท่าเพื่อศึกษาการนำท่าของตัวละครเหล่านั้นมาปรับใช้กับการแสดง

จากการสัมภาษณ์ ปกรณ์ พรพิสุทธิ์ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงนาฏศิลป์ไทย โขน-ละคร ปีพุทธศักราช 2568 รัชทายาทอันเดร ในละครเรื่องวิวาทพระสมุทร ได้ให้สัมภาษณ์ถึงการตีบทแบบละครตะวันตกไว้ว่า

“ต้องคำนึงถึงบทและทำนองเพลง เพราะจะต้องร้องเองในละครบางเรื่อง หรือที่เรียกว่าละครกึ่งกำแบ จะไม่ตีบทแบบฝรั่งแท้ ๆ”

นอกจากนี้ วันทนี ม่วงบุญ ข้าราชการบำนาญ ตำแหน่งผู้อำนวยการ ศิลปะการแสดง สำนักการสังคีต กรมศิลปากร รับบทบาทนางอันโดรเมตา ในละครเรื่องวิวาห์พระสมุทรได้ให้สัมภาษณ์ถึงการตีบทแบบตะวันตกไว้ว่า

“ส่วนใหญ่จะไม่ใช้ท่าทางทางด้านนาฏศิลป์ไทย จะนิยมใช้ท่าทางกำแบมากกว่าเน้นการสื่อสาร ให้ตรงกับคำนั้น ๆ โดยคำนึงถึงบทเป็นหลัก”

จากการสัมภาษณ์ศิลปินอีกหลายท่านได้มีความคิดเห็นไปในทางเดียวกันว่า หลักการในการตีบทและแสดงท่าทางแบบตัวละครตะวันตกในนาฏศิลป์ไทย ควรคำนึงถึงบทประพันธ์เป็นสำคัญ รวมทั้งการทำความเข้าใจพื้นเพของตัวละครว่ามี ฐานันดร บุคลิก ลักษณะนิสัยเป็นอย่างไร องค์ประกอบอื่น ๆ เช่นการแต่งกาย ฉาก ตัวละครที่ร่วมแสดง เพื่อผู้แสดงจะได้ใช้ท่าทางได้อย่างเหมาะสมกับตัวละคร

6.8 การออกแบบเนื้อเรื่อง

การแสดงนาฏกรรมผสมวัฒนธรรมเมดูซ่าต้องคำสาป ที่นำเสนอความเป็นมาของนางเมดูซ่า ตั้งแต่ตอนต้นจนมาถึงนางต้องคำสาป โดยให้นางเมดูซ่าเป็นผู้เล่าย้อนถึงวิบากกรรมที่ตนเองได้พบเจอมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 4 แบบร่างการแสดงจากวิวาห์แห่งการกำเนิดสาปสรร (ระเบียงวิหารของอาธีน่า)

ที่มา: ผู้วิจัย

กล่าวถึงฉากสำคัญของเรื่อง เทพโพไซดอนได้เข้ามากระทำการล่วงเกินต่อนางเมดูซ่า โดยที่นางไม่ได้เต็มใจแต่ด้วยความเกรงกลัวในองค์มหาเทพจึงต้องยอมถูกล่วงเกินในวิหารอันศักดิ์สิทธิ์ เทพีอาธีน่าได้มาเห็นเหตุการณ์ก็โกรธมากขับไล่เทพโพไซดอน แล้วสาปนางเมดูซ่าให้กลายเป็นอสูรกาย

จากแบบร่างที่กล่าวถึงข้างต้นนี้ เป็นตัวอย่างของฉากที่มีในการแสดงครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เขียนภาพโครงสร้างลักษณะโดยสังเขป ของการแสดงนาฏกรรมผสมวัฒนธรรม เมดูซ่าต้องคำสาป ทั้งการใช้

พื้นที่การแสดง การใช้ฉาก อุปกรณ์ และองค์ประกอบต่าง ๆ ลักษณะท่าทางของตัวละคร รวมไปถึงลักษณะเครื่องแต่งกาย เพื่อใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาสู่การออกแบบการแสดง

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

กระบวนการทดลองสร้างสรรค์ผลงานการแสดง ผลลัพธ์การทดลอง ประโยชน์ที่ได้รับ และแนวทางในการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ที่ได้จากการทดลองสร้างสรรค์ มาวิเคราะห์เพื่อสรุปผลการวิจัยว่าสามารถนำวรรณกรรมต่างชาติอย่างวรรณกรรมกรีกโบราณมาสร้างสรรค์ผสมผสานกับรูปแบบการแสดงละครไทยรวมถึงการวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความผิดพลาดในการสร้างสรรค์ละครไทยที่มีเนื้อเรื่องจากต่างชาติ เพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้สนใจศึกษาและทดลองนำวรรณกรรมต่างชาติมาสร้างสรรค์การแสดงละครไทยในอนาคต

8. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคุณครูอาจารย์ทุกท่านที่เกี่ยวข้องที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้และให้คำแนะนำติชมในการสร้างสรรค์ผลงานครั้งนี้ รวมถึงผู้ที่มีส่วนร่วมทุกท่านในงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้ที่ได้ให้การสนับสนุนในการสร้างสรรค์ผลงานการแสดงนาฏกรรมผสมวัฒนธรรมเมดูซ่าต้องคำสาป ที่ที่ประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจในผลงานที่จะศึกษาการสร้างงานในลักษณะเดียวกัน รวมถึงประโยชน์ของเนื้อหาที่น่าสนใจ มุมมองและแง่คิดคติเตือนใจคนในสังคมในการใช้ชีวิตให้รอดพ้นจากการเป็นเหยื่อ

รายการอ้างอิง

สุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2547). (หลักการแสดงนาฏยปริทัศน์) นาฏยศิลป์ปริทรรศน์. บริษัท ด่านสุนทรการพิมพ์.

KNOW (2557). ทวยเทพ และตำนานสัตว์ประหลาดกรีก-โรมัน. บริษัท ยิปซี กรุ๊ป จำกัด.